

Danuta Krzywda

Katedra Rachunkowości Finansowej

Nadrzędne zasady rachunkowości a ich adekwatność do regulacji określających merytoryczną poprawność sprawozdań finansowych

1. Wprowadzenie

Sporządzenie sprawozdania finansowego jest ostatnim etapem cyklu procedur rachunkowości obejmującego: analizę danych z dokumentów źródłowych, ich identyfikację oraz dekretowanie, ujęcie danych z dokumentów w porządku chronologicznym (dziennik) i systematycznym (konta księgi głównej i ksiąg pomocniczych), sporządzenie zestawienia obrotów i sald kont księgi głównej, sporządzenie sprawozdania finansowego.

Sprawozdanie finansowe jest zatem „produktem” podsystemu ewidencyjnego, uzyskiwanym w ostatnim etapie cyklicznie powtarzających się procedur rachunkowości. Nadrzędne zasady rachunkowości determinują zatem treść sprawozdania finansowego. W uproszczeniu można by przyjąć, że zasady rachunkowości są jednocześnie zasadami sprawozdawczości finansowej. Uproszczenie to polega na niedostrzeganiu zróżnicowania powiązań poszczególnych nadrzędnych zasad rachunkowości ze sprawozdaniem finansowym. Określone zasady są z nim związane bezpośrednio (np. zasada kontynuacji działania), a inne – pośrednio (np. zasada współmierności). Jedne z nich, np. zasada kontynuacji działania, są stosowane jedynie do sporządzenia sprawozdania finansowego, a więc na moment bilansowy, podczas gdy inne zasady stosowane są bieżąco w ciągu roku obrotowego, a niektóre z nich również na moment bilansowy.

2. Nadrzędne zasady rachunkowości – istota i treść

Zarówno w literaturze krajowej, jak i zagranicznej obserwuje się różnorodność podejść do stosowanych określeń: zasada, założenie, koncepcja, konwencja, reguła, a także do zakresu zasad traktowanych jako nadrzędne, odróżniania zasad rachunkowości finansowej od zasad całego systemu rachunkowości oraz do powiązań między zasadami.

Nadrzędnymi zasadami rachunkowości finansowej są normy prowadzenia ksiąg w celu sporządzenia sprawozdania finansowego. Z nadrzędnych zasad rachunkowości wynikają szczegółowe zasady wyceny poszczególnych grup aktywów i pasywów oraz ustalania elementów kreujących wynik finansowy jednostki gospodarczej¹, czyli ustalania wartości informacji ujawnianych w jej sprawozdaniu finansowym. Stąd nadrzędne zasady rachunkowości finansowej są tożsame z podstawowymi założeniami sprawozdań finansowych lub stanowią rozwinięcie bądź uzupełnienie tych założeń.

Określając zakres i dokonując systematyki nadrzędnych zasad rachunkowości finansowej należy zwrócić uwagę na to, że²:

1) nie ma wystarczającego uzasadnienia teoretycznego do nazywania jednych norm zasadami, innych koncepcją, konwencją czy też regułą,

2) jest to zbiór norm odnoszących się nie bez powodu do rachunkowości finansowej, a nie do rachunkowości w ogóle, czy też również do rachunkowości zarządczej,

3) zakres tak rozumianych norm jest względnie stały,

4) rola poszczególnych zasad w zbiorze zasad wynika z:

– ich stosunku do podstawowych założeń sprawozdań finansowych i związanej z nim konieczności ich literalnego stosowania lub jedynie kierowania się nimi,
– charakteru zależności występujących pomiędzy zasadami,

5) ich stosowanie na terenie danego kraju jest dopuszczone ustawowo lub wskazane normami profesjonalnymi.

Przeprowadzone studia literatury przedmiotu dotyczącej zakresu zasad rachunkowości traktowanych przez różnych autorów jako nadrzędne oraz analiza treści znaczeniowej poszczególnych zasad uzasadniają określenie zakresu nadrzędnych zasad rachunkowości oraz ich usystematyzowanie przy uwzględnieniu kryterium ważności wynikającej z charakterystyki zasad. Nadrzędnymi zasadami rachunkowości finansowej są:

¹ Z. Fedak, *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt specjalny: Zamknięcie roku 1997, s. 12.

² D. Krzywda, *Rachunkowość finansowa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1999, s. 23, 24.

- 1) zasada kontynuacji działania,
- 2) zasada memoriałowa:
  - zasada realizacji,
  - zasada współmierności,
- 3) zasada ciągłości,
- 4) zasada ostrożności,
- 5) zasada przewagi treści nad formą,
- 6) zasada istotności:
  - zasada indywidualnej wyceny,
  - zakaz kompensat.

Zasada kontynuacji działania jest to uzasadnione domniemanie, że jednostka gospodarcza będzie działać w przyszłości (tzn. co najmniej w roku następnym) w niezmnieszonym istotnie zakresie, jeśli nie jest to niezgodne z przepisami prawa lub rzeczywistością gospodarczą. Zakłada się więc, że jednostka gospodarcza nie ma zamiaru ani nie stoi przed koniecznością zaniechania czy też znacznego zmniejszenia zakresu działania. Przyjęcie takiego założenia uzasadnia wycenę składników bilansu na podstawie tzw. kosztów historycznych, czyli cen nabycia ewentualnie zakupu (np. materiały, towary), cen nabycia pomniejszych o dotychczasowe umorzenie (np. środki trwałe, wartości niematerialne i prawne), kosztów wytworzenia (np. wyroby, środki trwałe w budowie) itp., z uwzględnieniem utraty wartości aktywów oraz okoliczności uzasadniających tworzenie rezerw – w normalnej działalności jednostki gospodarczej. Taka wycena składników bilansu daje prawdziwy obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego w aspekcie przyszłej działalności jednostki gospodarczej; poniesione koszty ujęte w aktywach zostaną bowiem zwrócone przychodami osiągniętymi w przyszłości, a zobowiązania i należności zostaną uregulowane. Odstąpienie od zasady kontynuacji działania musi być uzasadnione stanem prawnym lub rzeczywistością gospodarczą. Uzasadnieniem pierwszego rodzaju jest postawienie jednostki w stan upadłości lub likwidacji (niespowodowanej prywatyzacją przedsiębiorstwa państwowego), wygaśnięcie umowy spółki bądź koncesji stanowiącej podstawę jej działania, zmiana formy prawnej. Uzasadnieniem odstąpienia od zasady kontynuacji działania rzeczywistością gospodarczą może być brak zbytu na wyroby i towary jednostki, brak płynności, brak możliwości zaopatrzenia w surowce i inne okoliczności zmuszające jednostkę gospodarczą lub jej wierzycieli do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości, zaawansowanie rozmów o sprzedaży części jednostki lub wniesieniu jej części jako aportu do innej jednostki gospodarczej. Odstąpienie od zasady kontynuacji działania polega na wycenie składników bilansu na dzień poprzedzający datę postawienia jednostki w stan upadłości, likwidacji lub zmiany formy prawnej, bądź na dzień kończący rok obrotowy w przypadku pozostałych przyczyn, z uwzględnieniem możliwych

do uzyskania cen sprzedaży netto (tj. możliwych do uzyskania cen sprzedaży bez należnego VAT, pomniejszonych o przewidywane koszty sprzedaży), jeśli ustalona w ten sposób wartość składników majątkowych nie jest wyższa od ich wartości księgowej netto (tj. pomniejszonej o ewentualne umorzenie i odpisy z tytułu utraty wartości), a więc mierzonej cenami/kosztami historycznymi.

Zasada memoriałowa oznacza ujmowanie w księgach rachunkowych, a tym samym ostatecznie w sprawozdaniu finansowym, ogółu zdarzeń, w tym operacji gospodarczych danego roku obrotowego bez względu na stopień uregulowania wynikających z nich rozrachunków, jak również zdarzeń gospodarczych przypadających na dany rok, które nie zrodziły jeszcze rozrachunków (np. narosłe odsetki nie stanowiące jeszcze należności czy też zobowiązania). Memoriałowe ujęcie ogółu operacji ma zasadnicze znaczenie dla pomiaru wyniku finansowego, a więc kategorii kształtowanej – najogólniej rzecz ujmując – przez przychody i zyski oraz koszty i straty. W tym zakresie obowiązują zasada realizacji oraz zasada współmierności.

Zgodnie z *zasadą realizacji* zyski powstają w momencie sprzedaży lub czynności z nią zrównanej. Stąd ujęcie w księgach przychodów ze sprzedaży produktów oraz towarów, a także operacji finansowych, a następnie wykazanie ich w sprawozdaniu finansowym uzależnione jest od zaistnienia tego momentu.

W myśl *zasady współmierności* na wynik finansowy roku obrotowego wpływają koszty związane z uzyskaniem przychodów, a więc koszty współmierne do przychodów. Przychody niezrealizowane w danym roku, jak również koszty, dotyczące innego roku obrotowego niż sprawozdawczy – stanowią przedmiot rozliczeń międzyokresowych przychodów i kosztów wykazywanych, odpowiednio, w pasywach lub aktywach bilansu.

Zasada ciągłości zapewnia porównywalność informacji przedstawianych w sprawozdaniach finansowych jednostki gospodarczej sporządzanych za kolejne lata. Warunkiem zapewnienia porównywalności jest stosowanie – z okresu na okres – przyjętych rozwiązań w zakresie grupowania tego samego rodzaju operacji w zbiory wykazywane w tych samych pozycjach sprawozdania finansowego, zasad wyceny składników aktywów i pasywów, w tym również metod i stawek amortyzowania środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, ustalania wyniku finansowego, ustalania przepływów pieniężnych z działalności operacyjnej i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Zgodnie z *zasadą ciągłości*, wykazywane w księgach rachunkowych na dzień ich zamknięcia stany aktywów i pasywów należy ująć w tej samej wysokości, w księgach rachunkowych otwartych na następny rok obrotowy. Stosowanie zasady ciągłości nie oznacza jednak bezwzględnej niezmienności raz przyjętych rozwiązań. System rachunkowości – dzięki jego elastyczności – dostosowuje się do zmieniających się warunków

działania jednostki gospodarczej³. Dlatego możliwe jest odstępianie od zasady ciągłości, ale tylko wówczas, gdy istnieje ważna przyczyna wprowadzenia zmiany (np. zmiana przepisów prawa, dostosowanie się do wskazań biegłych rewidentów lub innej kontroli zewnętrznej, dostosowanie się do rozwiązań obowiązujących w grupie kapitałowej, ważne zmiany przedmiotu działania, struktury organizacyjnej itp.), zmiana następuje ze skutkiem od pierwszego dnia roku obrotowego, a w sprawozdaniu finansowym (w informacji dodatkowej) sporządzonym za rok, w którym nastąpiła zmiana, zostanie ujawniony rodzaj i przyczyna zmiany oraz kwota jej wpływu na wynik finansowy roku obrotowego, a także doprowadzenie do porównywalności danych sprawozdania finansowego za rok poprzedzający bieżący rok obrotowy.

W odróżnieniu od wyżej przedstawionych nadrzędnych zasad rachunkowości, których stosowanie nie daje księgowemu i kierownictwu jednostki możliwości dokonywania wyborów określonych rozwiązań rachunkowości spośród wielu możliwych, następane zasady mają charakter ukierunkowujący księgowego na wybór własnego rozwiązania spośród wielu możliwości określonych przepisami prawa. Inne działanie księgowego oznacza niezgodność z zasadą (np. ostrożności). Niezgodność ta jest zjawiskiem wymiernym, można ją wyrazić w jednostkach pieniężnych.

Pierwszą w tej grupie zasad jest *zasada ostrożności*, która oznacza dążenie do przedstawienia w sprawozdaniu finansowym skorygowanego obrazu sytuacji majątkowej, finansowej oraz osiągniętego wyniku finansowego, gdyż aktywa i przychody nie mogą być zawyżone, a zobowiązania i koszty zaniżone. W odniesieniu do aktywów, zasada ostrożności nakazuje zmniejszenie ich wartości księgowej do wartości odzyskiwalnej. Przyczyną aktualizacji wyceny aktywów może być⁴ systematyczne (planowe) lub sporadyczne (nieplanowe) zmniejszenie wartości użytkowej środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, uwzględnienie obniżek cen rynkowych zapasów i papierów wartościowych, zmniejszenie należności o znaną jednostkę grożącą ich utratę. Zasada ostrożności wymaga również tworzenia rezerw na zobowiązania. Zmniejszenie wartości aktywów z tytułu ostrożnej ich wyceny oraz tworzone rezerwy stanowią koszty jednostki gospodarczej, a tym samym wpływają in minus na jej wynik finansowy.

Kierowanie się zasadą ostrożności może być obarczone subiektywizmem księgowego. Dotyczy to zwłaszcza tworzenia rezerw na zobowiązania związane z przewidywanym ryzykiem i grożącymi stratami. Podstawą ich tworzenia jest bowiem ocena zagrożeń, która zależy w dużej mierze od charakteru osoby oceniającej

³ Por. E. Burzym, *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, PWE, Warszawa 1980, s. 16.

⁴ Por. Z. Fedak, *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt specjalny: Zamknięcie roku 2003, s. 16.

(optymista, pesymista), a także od polityki kierownictwa jednostki gospodarczej w zakresie ujawniania wyniku finansowego. Konsekwencją zasady ostrożności jest raczej mniejszy aniżeli większy wynik finansowy, tzn. mniejszy zysk lub większa strata. Zasada ostrożności wpływa zatem pośrednio na wypłatę dywidend, czyli wprowadzenie części aktywów (najczęściej środków pieniężnych) poza jednostkę gospodarczą, chroniąc w ten sposób substancję majątkową jednostki i zabezpieczając ją na przyszłość. Ostrożnościowa opcja rachunkowości finansowej jest jednym z narzędzi współczesnego zarządzania finansowego, w którym maksymalizacji zysku przeciwstawia się maksymalizację bogactwa jednostki gospodarczej⁵.

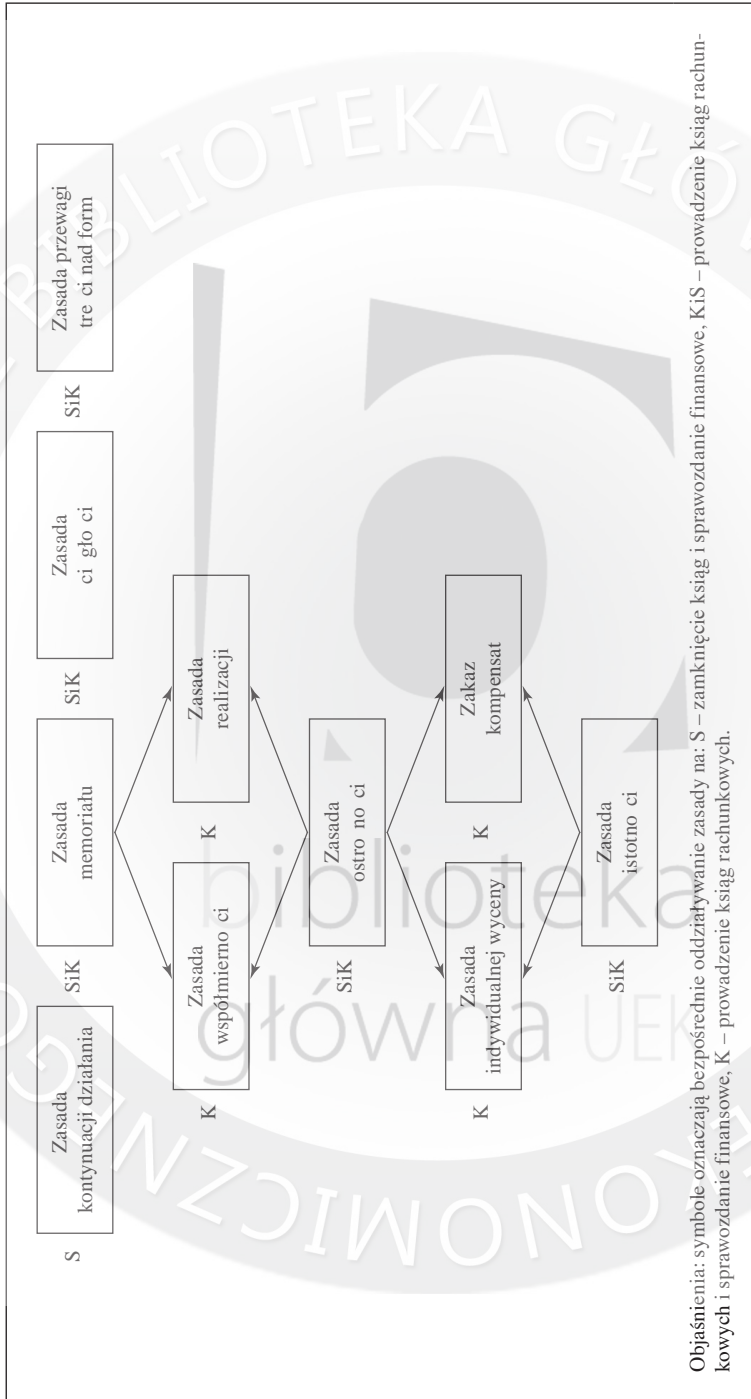
Zasadą stwarzającą wiele problemów zarówno w teorii jak i w praktyce rachunkowości jest *zasada wyższości treści nad formą*. Według tej zasady ujęcie w rachunkowości zdarzeń, w tym operacji gospodarczych, powinno być adekwatne do ich treści ekonomicznej i wpływu na sytuację finansową jednostki gospodarczej, a nie tylko do ich formy prawnej. Ustawowe zezwolenie na stosowanie tej zasady w praktyce zależy od wielu czynników, w tym od poziomu kultury ekonomicznej i prawnej społeczeństwa danego kraju, a także od roli i znaczenia rewizji sprawozdań finansowych. Stosowanie tej zasady w praktyce rachunkowości może bowiem rodzić niebezpieczeństwo wykorzystywania jej do nieprzestrzegania obowiązujących przepisów prawa. Przy założeniu, że takie niebezpieczeństwo nie istnieje, albo jego skala jest niewielka, stosowanie zasady wyższości treści nad formą przyczynia się w ogromnej mierze do uczynienia ze sprawozdania finansowego jednostki gospodarczej prawdziwego i rzetelnego obrazu⁶ jej sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego. Ścisłe przestrzeganie przepisów – opóźnione zwykle w stosunku do rozwoju gospodarczego – prawa, obraz ten często wypacza⁷.

Kolejną nadrzędną zasadą rachunkowości jest *zasada istotności*. Dotyczy ona przede wszystkim informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Informacje te mają umożliwić właściwą ocenę przebiegu i rezultatów działalności w roku minionym oraz obecnej sytuacji majątkowej i finansowej jednostki gospodarczej oraz jej zdolności do osiągnięcia wyników finansowych w przyszłości. Uzyskanie takich

⁵ Por. B.E. Gup, *Principles of Financial Management*, John Wiley and Sons, New York 1987, s. 6; J.M. Samuels, F.M. Wilkes, R.E. Brayshaw, *Management of Company Finance*, Chapman and Hall, London 1995, s. 2–4.

⁶ Ang. *true and fair view*.

⁷ Chodzi tu w szczególności o nowe rodzaje transakcji i zdarzeń. Klasycznym przykładem takiej transakcji w historii rachunkowości był leasing finansowy. Opierając się na prawie własności przedmiotu leasingu ujawniano przedmiot w aktywach bilansu leasingodawcy, a nie leasingobiorcy, który go wykorzystywał (np. maszynę do produkcji wyrobów) w celu osiągnięcia zysków. Bilans leasingobiorcy, a także bilans leasingodawcy nie przedstawiały prawdziwego i rzetelnego obrazu, bowiem w sprawozdawczości finansowej ważniejszy od prawnego (prawo własności) jest aspekt ekonomiczny (czerpanie korzyści z używania przedmiotu).

Rys. 1. Układ i powiązania nadrzędnych zasad rachunkowości finansowej
 Źródło: D. Krzywdą, *op. cit.*, s. 33.

informacji wymaga odpowiedniej strukturyzacji danych w systemie rachunkowości, tzn. takiej, która zapewni wyodrębnienie wszystkich zdarzeń, w tym operacji gospodarczych mających znaczenie przy ocenie sytuacji jednostki gospodarczej. Nie oznacza to, że w systemie rachunkowości nie mogą być stosowane uproszczenia. Nie mogą one jednak zniekształcić informacji przedstawionych w sprawozdaniu finansowym tak dalece, aby spowodować błędną ocenę jednostki gospodarczej lub podjęcie niewłaściwej decyzji ekonomicznej. Najczęściej stosowanymi przykładowymi uproszczeniami są jednorazowe odpisywanie w ciężar kosztów przedmiotów długotrwałego użytku o niskiej wartości jednostkowej i nieujmowanie ich w ewidencji księgowej, a także niewykazywanie stanów produkcji w toku, jeśli ich wartość jest niska i nie ulega znacznym zmianom z okresu na okres.

Z zasadą istotności wiąże się *zasada indywidualnej wyceny i zakaz kompensat*. Zgodnie z tymi zasadami dokonuje się oddzielnej wyceny poszczególnych składników aktywów i pasywów, przychodów i związanych z nimi kosztów, strat i zysków nadzwyczajnych. Nie można kompensować wzajemnie wartości różnych co do rodzaju aktywów i pasywów, przychodów i związanych z nimi kosztów, strat i zysków nadzwyczajnych, chyba że jest to nakazane przepisami prawa. Przykładem takiego rozwiązania w rachunkowości jest kompensata przychodów i kosztów związanych ze sprzedażą środków trwałych czy też wartości niematerialnych i prawnych.

Z dokonanego przeglądu nadrzędnych zasad rachunkowości finansowej wynika ich hierarchiczny układ oraz wzajemne powiązania. Próbę ich graficznego przedstawienia stanowi rys. 1.

Kolejność objaśnionych symboli wyznacza równocześnie rangę każdej zasady w ich zbiorze. Ma to zasadnicze znaczenie dla właściwego, tj. zgodnego z omawianymi zasadami toku rozumowania oraz odpowiedniej kwalifikacji i ujmowania skutków zdarzeń gospodarczych, jak również właściwej ich wyceny bieżącej i okresowej oraz prezentacji informacji oraz ich ujawniania w sprawozdaniu finansowym.

3. Podstawowe założenia i cechy jakościowe sprawozdań finansowych

Nadrzędne zasady rachunkowości rozpatrywane wyłącznie w odniesieniu do sprawozdań finansowych mają do spełnienia różną rolę. Jedne są podstawowymi założeniami sprawozdań finansowych, inne natomiast warunkują odpowiednią, określoną przez wymagania odbiorców sprawozdań, jakość informacji w nich zawartych.

Sprawozdania finansowe powinny być sporządzane zgodnie z ich podstawowymi założeniami, którymi są:

- zasada memoriału,
- zasada kontynuacji działania.

Zasada memoriału (ujęcie memoriałowe) oznacza, że skutki transakcji lub innych zdarzeń uznaje się wówczas, gdy mają miejsce, i ujmuje w księgach rachunkowych oraz wykazuje w sprawozdaniu finansowym sporządzonym za okres, którego dotyczą. Ponadto sprawozdanie finansowe zawiera informacje ukształtowane pod wpływem wszystkich osiągniętych, przypadających na rzecz jednostki przychodów i obciążających ją kosztów związanych z tymi przychodami dotyczących danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty. Ujęcie przychodów w rachunku zysków i strat związane jest zwykle z ujęciem należności w bilansie, natomiast ujęcie kosztów w tym rachunku związane jest najczęściej z ujęciem zobowiązań w bilansie⁸.

Sprawozdanie finansowe przygotowuje się zwykle przy założeniu, że *jednostka gospodarcza będzie prowadzić działalność w dającej się przewidzieć przyszłości* w niezmnieszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Uzasadnia to określone podejście do wyceny składników aktywów i pasywów. Jeśli istnieje zamiar lub potrzeba likwidacji czy też zmniejszenia zakresu działania jednostki, sprawozdanie sporządza się według innych zasad, wyceniając składniki aktywów nie wyżej od ich cen sprzedaży netto, a składniki pasywów z uwzględnieniem wszystkich wynikających z tej sytuacji zobowiązań.

Ujęcie memoriałowe determinuje sposób bieżącej rejestracji zdarzeń gospodarczych w księgach i przez to wywiera wpływ na sprawozdanie finansowe, natomiast zasada kontynuacji działania determinuje sposób wyceny poszczególnych pozycji bilansu i elementów wyniku finansowego.

Sprawozdania finansowe muszą charakteryzować się określonymi cechami jakościowymi, którymi są⁹: zrozumiałość, trafność, wiarygodność i porównywalność.

Informacje przedstawione w sprawozdaniach finansowych powinny być *zrozumiałe* dla ich użytkowników, co ma istotne znaczenie w podejmowaniu przez nich decyzji ekonomicznych.

Trafność informacji sprawozdawczych oznacza zdolność wpływania na decyzje ekonomiczne ich użytkowników. Na trafność informacji wpływa jej istotność. Istotna jest informacja, której pominięcie lub zniekształcenie w sprawozdaniu

---

⁸ W uzasadnionych przypadkach przychody są związane z innymi rozliczeniami międzyokresowymi, a koszty z rezerwami, innymi rozliczeniami międzyokresowymi lub zmniejszeniem wartości aktywów.

⁹ *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* [w:] *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASC, Londyn, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2001, s. 59.

finansowym może wpłynąć na decyzje ekonomiczne podejmowane przez jego użytkowników.

Informacje przedstawione w sprawozdaniach finansowych są *wiarygodne* wówczas, gdy nie zawierają istotnych błędów i zniekształceń i są zgodne z rzeczywistością. O ich wiarygodności przesądzają: wierność obrazu transakcji i innych zdarzeń, przewaga treści nad formą, neutralność, ostrożność i kompletność.

Wierności odzwierciedlenia transakcji i innych zdarzeń towarzyszą nieodłączne trudności związane z ich identyfikacją, wyceną i prezentacją informacji stanowiących ich opis. Ma to miejsce zwłaszcza w przypadku pojawiania się nowych nieznanych dotąd transakcji i zdarzeń. Ustalenie ich wpływu na wynik finansowy obarczone byłoby dużym stopniem niepewności, toteż nie rozpoznaje się ich w sprawozdaniach finansowych dopóty, dopóki nie zostaną opracowane odpowiednie normy (standardy) postępowania w konkretnych przypadkach. Zależnie od charakteru transakcji i zdarzeń nierozpoznanych w sprawozdaniach finansowych oraz zakresu zniekształcenia przez to wyniku finansowego, uzgodnienie stanowisk i opracowanie norm postępowania jest bardziej lub mniej pracochłonne. Proces ten kończy się wprowadzeniem stosownych zmian w sprawozdaniach finansowych.

Dla wiernego obrazu transakcji i innych zdarzeń konieczne jest, by były one identyfikowane, wyceniane i prezentowane zgodnie ze swym charakterem i treścią ekonomiczną, a nie jedynie z wymogami prawa. Przykładem jest konieczność ujawniania w sprawozdaniu finansowym leasingobiorcy środków trwałych przejętych w leasing na podstawie umowy, po uprzednim rozpoznaniu, że chodzi w niej o prawdziwy leasing finansowy.

Warunkiem wiarygodności informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych jest ich neutralność, związana ze stosunkiem osób przygotowujących sprawozdanie finansowe do jednostki gospodarczej, której obraz ma ono przedstawiać. Dokonując odpowiedniej selekcji lub przedstawiając tendencyjnie informacje w sprawozdaniu finansowym, można osiągnąć założoną z góry reakcję odbiorców sprawozdań, którzy oceniają jednostkę gospodarczą i podejmują na tej podstawie decyzje ekonomiczne.

Wiarygodność sprawozdania finansowego jest kształtowana również pod wpływem zasady ostrożności. Ostrożność można określić jako wprowadzenie elementu rozważliwej przy dokonywaniu ocen i szacunków, wymaganych w danych warunkach i przy istniejącym stopniu niepewności, by nabrać przekonania, że aktywa i przychody nie są zawyżone, zaś zobowiązania i koszty zaniżone. Stosując zasadę ostrożności nie powinno się jednak tworzyć ukrytych lub nadmiernych rezerw, umyślnie zaniżać wartość aktywów i przychodów lub zawyżać zobowiązań i kosztów. Byłoby to sprzeczne z wymaganiami neutralności, a tym samym sprawozdanie byłoby niewiarygodne.

Ostatnim czynnikiem warunkującym wiarygodność sprawozdania finansowego jest jego kompletność, co oznacza, że informacje w nim zawarte muszą być rezultatem ujęć wszystkich operacji zdarzeń gospodarczych, które miały miejsce w okresie objętym sprawozdaniem. Warunek ten wynika z treści znaczeniowej zasady memoriału.

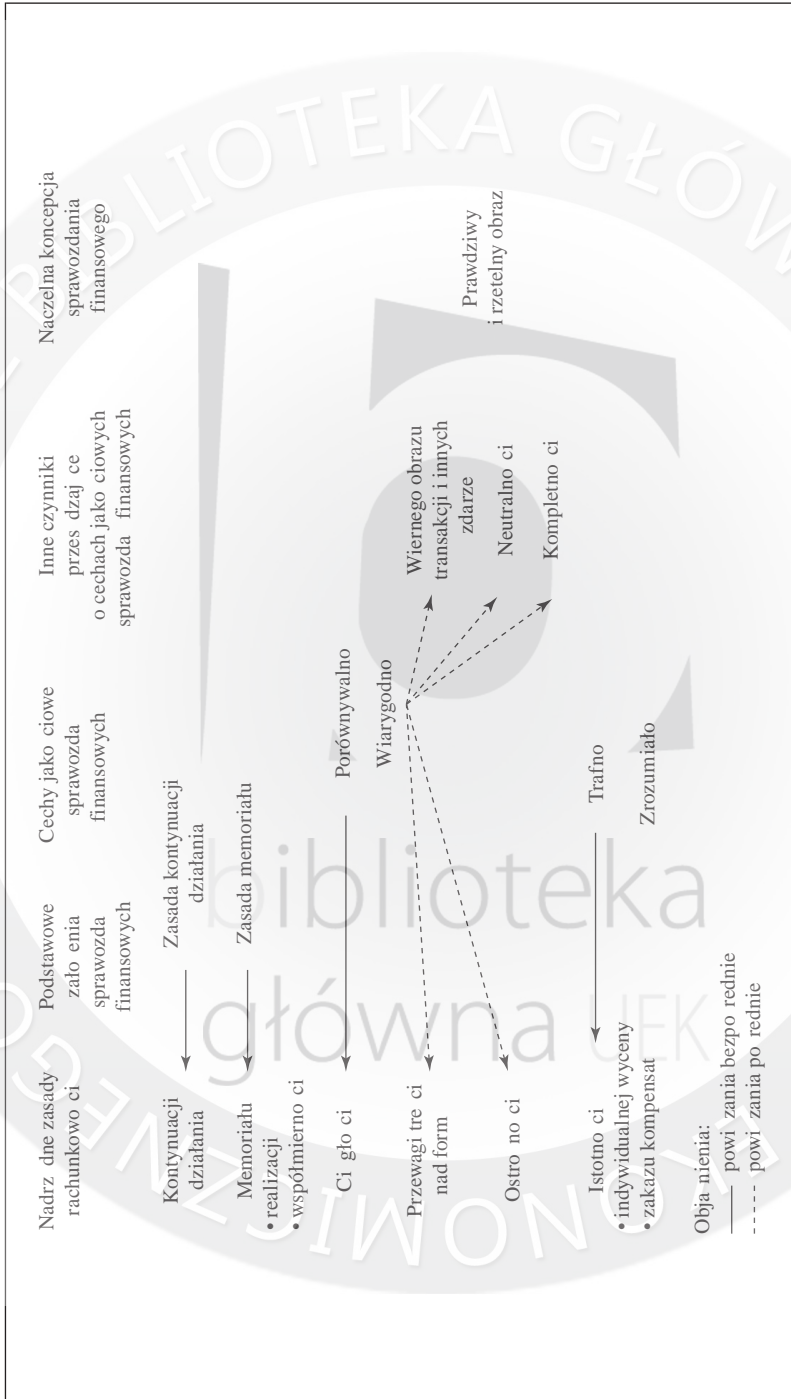
Ostatnią – bardzo ważną cechą sprawozdań finansowych jest ich *porównywalność*. Użytkownicy sprawozdań finansowych dokonują bowiem porównań informacji przedstawionych w sprawozdaniach finansowych danego przedsiębiorstwa, sporządzonych za kolejne okresy sprawozdawcze (porównań w czasie), w celu wyznaczenia tendencji kształtowania się jego wyniku finansowego oraz innych wielkości ekonomicznych. Dokonują również porównań informacji przedstawionych w sprawozdaniach różnych przedsiębiorstw dla oceny kształtowania się wyników finansowych oraz innych parametrów (porównania w przestrzeni). W celu zapewnienia porównywalności w czasie jednostka gospodarcza powinna kierować się zasadą ciągłości w ustalaniu i przedstawianiu wyników finansowych podobnych transakcji oraz innych zdarzeń. Wyróżnia się dwa rodzaje ciągłości, a mianowicie ciągłość formalną i merytoryczną. Ciągłość formalna polega na takiej samej z roku na rok strukturze sprawozdania finansowego oraz formie prezentacji informacji w nim zawartych. Natomiast ciągłość merytoryczna polega na stosowaniu z roku na rok jednakowych metod wyceny aktywów i pasywów, ustalania wyniku finansowego i przepływów pieniężnych. Aby ułatwić użytkownikowi porównywanie informacji sprawozdawczych w czasie, należy w sprawozdaniach przedstawić odpowiednie informacje dotyczące okresów poprzedzających.

Warunkiem porównywalności w przestrzeni jest obowiązywanie nadrzędnych zasad rachunkowości ujętych w określonych na terenie danego kraju lub w szerszej przestrzeni – normach prawnych.

Dla zapewnienia porównywalności sprawozdań finansowych zarówno w czasie, jak i w przestrzeni konieczne jest informowanie ich użytkowników o przyjętych zasadach (polityce) rachunkowości danej jednostki gospodarczej, o jej zmianach oraz skutkach tych zmian. Polityka rachunkowości powinna odpowiadać przedstawionym wcześniej wymaganiom jakościowym, a szczególnie trafności i wiarygodności. Stąd należy dokonywać zmian polityki w celu stosowania bardziej trafnych i wiarygodnych rozwiązań alternatywnych.

4. Zakończenie

Merytoryczną poprawność sprawozdań finansowych określają „Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych”. Stanowią one podstawę budowy standardów tematycznych oraz interpretacji postanowień w nich zawartych. Podstawowe założenia i cechy jakościowe sprawozdań finansowych

Rys. 2. Powiązania nadrzędnych zasad rachunkowości z podstawowymi założeniami i cechami jakościowymi sprawozdań finansowych

Źródło: opracowanie własne.

określone w tym dokumencie są związane z nadrzędnymi zasadami rachunkowości w sposób bezpośredni lub pośredni. Powiązania te przedstawia rys. 2.

Bezpośredni związek z nadrzędnymi zasadami rachunkowości wykazują podstawowe założenia sprawozdań finansowych, a więc zasada kontynuacji działania oraz zasada memoriału, a także dwie cechy jakościowe sprawozdań, a mianowicie porównywalność (z zasadą ciągłości) i trafność (z zasadą istotności). Te nadrzędne zasady rachunkowości są bowiem równocześnie podstawowymi założeniami sprawozdań finansowych. Pozostałe nadrzędne zasady rachunkowości przesądzają o cechach jakościowych sprawozdań finansowych, a mianowicie o trafności (zasada istotności), wiarygodności (zasada przewagi treści nad formą i zasada ostrożności) i porównywalności (zasada ciągłości). O wiarygodności sprawozdań finansowych przesądzają również wierność obrazu transakcji i innych zdarzeń (wymóg leżący u podstaw tworzenia standardów sprawozdawczości finansowej) oraz kompletność (wynikająca z treści znaczeniowej zasady memoriału). Zrozumiałość jest cechą, która wykracza poza zakres nadrzędnych zasad rachunkowości. Poza nimi pozostaje również jeden z czynników przesądzających o wiarygodności sprawozdań finansowych, jakim jest neutralność osób sporządzających sprawozdania.

Prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji finansowej, wyników działalności oraz zmian sytuacji finansowej jednostki (*true and fair view*) jest koncepcją odnoszoną do całego sprawozdania finansowego.

Literatura

- Burzym E., *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, PWE, Warszawa 1980.
- Fedak Z., *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt Specjalny: Zamknięcie roku 1997.
- Fedak Z., *Zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu oraz ustalania wyniku finansowego*, „Rachunkowość”, Zeszyt Specjalny: Zamknięcie roku 2003.
- Gup B.E., *Principles of Financial Management*, John Wiley and Sons, New York 1987.
- Krzywda D., *Rachunkowość finansowa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1999.
- Samuel J.M., Wilkes F.M., Brayshaw R.E., *Management of Company Finance*, Chapman and Hall, London 1995.
- Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych* [w:] *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości 2001*, IASC, Londyn, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2001.

The Principal Rules of Accounting and their Compatibility with Regulations Determining the Substantive Correctness of Financial Reports

The principal rules of accounting used in the cycle of procedures of that system exert an impact on the quality of information about the assets, financial situation, and performance of a company, as presented in its financial report. This statement is no longer beyond question as, despite the application of the principal rules of accounting, financial reports often give rise to doubts and reservations. This happens when, at the level of specific legal solutions and in accounting practice, the principal rules of accounting are equated with the rules of financial reporting. For this reason, in this article is the author attempts to present the principal rules of accounting in regard to their compatibility with regulations determining the substantive correctness of financial reports.

biblioteka
główna UEK